שביטולה של תורה זהו יסודה דכתיב [1]אשר שברת [א]אמר לו הקב"ה למשה יישר כחך ששברת ואמר [ב]ריש לקיש תלמיד חכם שסרח אין מבזין אותו בפרהסיא שנאמר [2]וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה כסהו כלילה ואמר ריש לקיש כל [א] המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו שנאמ' [3]השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים וכדר' אבין אמר ר' אילעא [ג]דאמר רבי אבין אמר ר' אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה רבינא אמר [ב] השמר ופן שני לאוין נינהו רב נחמן בר יצחק אמר בשלשה לאוין שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים [ד]יכול אפי' מחמת אונסו ת"ל [3]ופן יסורו מלבבך במסירם מלבו הכתוב מדבר רבי דוסתאי [ה]בר' ינאי אמר יכול אפילו תקפה עליו משנתו ת"ל רק ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו תורה ניתנה בארבעים ונשמה נוצרה בארבעים כל המשמר תורתו נשמתו משתמרת וכל שאינו משמר את התורה אין נשמתו משתמרת תנא דבי רבי ישמעאל משל [ו]לאדם שמסר צפור דרור לעבדו אמר כמדומה אתה שאם אתה מאבדה שאני נוטל ממך איסר ברמיה נשמתך אני נוטל ממך:

מתני' [א]שני [ז]שולחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית אחד של שייש ואחד של זהב על של שייש נותנים לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו [ח]שמעלין בקודש ולא מורידין ואחד של [ב]זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד [ט]וארבעה [ג]כהנים נכנסין שנים בידם שני סדרים ושנים בידם שני בזיכין וארבעה מקדימין לפניהם שנים ליטול שני סדרים ושנים ליטול שני בזיכין המכניסים עומדים בצפון ופניהם לדרום והמוציאין עומדים בדרום ופניהם [ג] בצפון אלו מושכין ואלו מניחין וטפחו של זה [ד] [ד]כנגד טפחו של זה שנאמר [4]לפני תמיד ר' יוסי אומר אפי' אלו נוטלין ואלו מניחין אף [ה] היא היתה תמיד [ו] [ה]יצאו ונתנום על שלחן הזהב שהיה באולם הקטירו הבזיכין [ז] והחלות מתחלקות לכהנים [ו]חל יום כיפורים להיות בשבת החלות מתחלקות לערב חל להיות בערב שבת [י]שעיר של יום הכפורים נאכל לערב והבבליים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה:

גמ' [כ]תניא רבי יוסי אומר אפי' סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום אלא מה אני מקיים לפני תמיד שלא ילין שלחן בלא לחם א"ר אמי מדבריו של ר' יוסי נלמוד אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות [5]לא ימוש (את) ספר התורה הזה מפיך [ל]אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי [ח]אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ ורבא אמר מצוה לאומרו בפני עמי הארץ [מ]שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונית קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית ופליגא דר' שמואל בר נחמני דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה ראה הקב"ה את יהושע שדברי תורה חביבים עליו ביותר שנאמר [6]ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל אמר לו הקדוש ברוך הוא יהושע כל כך חביבין עליך דברי תורה לא ימוש ספר התורה הזה מפיך תנא דבי ר' ישמעאל דברי תורה לא יהו עליך חובה ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהן אמר חזקיה מאי דכתיב [7]ואף הסיתך מפי צר רחב לא מוצק תחתיה בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם [ס] אדם מסית את חבירו מדרכי חיים לדרכי מיתה והקדוש ברוך הוא מסית את האדם מדרכי מיתה לדרכי חיים שנאמר ואף הסיתך מפי צר מגיהנם שפיה צר [ט] שעשנה צבור

בתוכה

שביטולה של תורה. כגון שמבטל תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה וזהו יסודה כלומר מקבל שכר כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה שנאמר אשר שברת ולא אמר ליה בלשון כעס שמע מינה הסכימה עמו דעת השכינה כשביטל תורה ושיברן כיון דנתכוין לטובה [י]: **תקפה.** שלא יכול להעמיד גירסתו: **רק.** מיעוט הוא: **נוצרה בארבעים.** צורת הולד לארבעים יום במסכת נדה (דף ל.): **מתני' על פתח הבית.** אלא פתח ההיכל בכניסתו (א) ולא היו מניחים אותו שם אלא להראותו שמעלין בקדש דעכשיו מניחו על של שיש ומיד נושאו בהיכל ומסדרו על של זהב של משה ועל של זהב ביציאתו עד שיוקטרו בזיכין כדקתני לקמן [יא]: **(מתני') המכניסין עומדין בצפון.** דהכי שפיר [יב] דאותן מסדרין העבודה יהו בצפון דקדושת צפון חמירא: **ופניהם לדרום.** וסתמא כמאן דאמר שולחנות מזרח ומערב מונחין ורוחבן לצפון ולדרום: **אלו מושכין.** ועד שלא יגביהו הן מן השלחן אלו מניחין: **אפילו אלו נוטלין.** לעצמן: **ואלו מניחין.** אחר שסילקו אף זה היה תמיד כדמפרש טעמא בגמ' דאין תמיד אלא שלא ילין שולחן לילה אחד בלא לחם: **חל יו"כ להיות בשבת.** ואין יכולין לאוכלו היום: **החלות מתחלקות לערב.** ולא נאמר דנפסל בלינה לאחר זמנו שנסתלק: **השעיר.** של מוסף שהוא חטאת והוא שעיר הנעשה בחוץ ונאכל לכהנים נאכל לערב בלילי [יג] שבתות אע"פ שאין יכולין לבשלו בשבת: **הבבליים.** כהנים אוכלין אותו חי כשחל יום הכפורים בערב שבת: **גמ' הישנה.** מערכות שעמדו שם בשבת זו: **ילין.** בלילה: **מדבריו של רבי יוסי.** דאמר משום דעמד הישן שחרית מעט בשלחן והחדש ערבית מעט קרי ליה תמיד שמע מינה אפי' לא שנה אדם אלא פרק אחד וכו': **אסור לאומרו.** שלא יאמר בקרית שמע סגי ולא ירגיל בניו לתלמוד תורה: **מצוה לאומרו כו'.** דסבר משום קרית שמע נוטל שכר גדול כזה כי או תלמוד את דרכיך אם היה עוסק כל היום כ"ש ששכרו גדול ומרגיל את בניו לתלמוד תורה. ל"א סברי הנך רבנן דמלי פטרי נפשייהו בקרית שמע ויתבי כולי יומא וגרסי שמע מינה שכר גדול יש: **לא ובדוק כו'.** (ב) דבר שלא יהא בעולם: **ופליגא.** הא דר' ישמעאל דאמר חובה ללמוד כל היום: **כל כך חביבין כו' לא ימוש.** הבטיחו שלא תשתכח תורתו ממנו: **לא יהיו עליך חובה.** כאדם שיש [יד] לו חוב ואומר מתי אפרענו ואיפטר כך לא יאמר אדם אשנה פרק אחד ואיפטר שאי אתה רשאי לפטור עצמך מהן: הסתת אדם אינה אלא לרעה כמו (דברים יג) כי יסיתך אחיך בן אמך וגו': **ואף הסיתך.** הקב"ה ללמוד תורה כדי לינצל מגיהנם: **שפיה צר.** ולמה פיה צר שיהא עשנה צבור בתוכה ולא יצא חוץ כדי שידונו רשעים בלהט ובעשן: [טו] **העמיק הרחיב.** כיון שבא לעומק מיד מרחיב ובגיהנם משתעי דרישיה דקרא כי ערוך מאתמול תפתה:

למלך

יכול אפילו מחמת אונסו. משנה היא במסכת אבות (פ"ג מ"ח): **אחד** של כסף. ברוב ספרים גרסינן של שיש וכן מוכח במסכת שקלים פרק י"ג שופרות (דף ט:) דתנן י"ג שולחנות היו במקדש ח' של שיש בבית המטבחיים ושנים במערבו של כבש אחד של שיש ואחד של כסף ושנים באולם אחד של שיש ואחד של זהב ואמר בגמ' (ט) תני של כסף (י) [היו] ר' אחא ור' מיישא ומטו בה משום רב שמואל בר רב יצחק לית כאן של כסף מפני שהוא מרתיח לא (כ) כדין תני זה אחד מן הנסים שהיו במקדש שכשם שהיו מניחין אותו חם כך מוציאין אותו חם שנאמר (שמואל א כא) לשום לחם חם ביום הלקחו ריב"ל אמר אין מזכירין מעשה נסים משמע דכולה סוגיא אשולחנות של אולם קיימא דמיוחדים ללחם (ל) ולא אשולחנות דבית המטבחיים ובמערבו של כבש דמיוחדים לאברים ומיהו בכל הספרים כתוב שם במשנה ובמסכת תמיד מייתי לה בפרק לא היו כופתים (דף לא:) אחד של כסף ואחד של זהב בשולחנות של אולם ואין לדחות דרוצה לומר דלי היכי דליכא גם אלחם ה"נ אאברים דאם כן הוה ליה לאיתויי מתני' דמסכת אבות (פ"ה מ"ה) לא הסריח בשר הקודש מעולם ובקונט' משמע כגירסא במתני' דהכא של שיש (מ) ובגמ' בברייתא של כסף (נ) ופי' שם בקונטרס בגמרא דהאי דקרי לה בברייתא כסף היא ברייתא דשקלים ופלוגתא דתנאי היא והא דפריך במסכת תמיד (דף לא:) מכדי אין עניות במקום עשירות אמאי עבדי דשיש ניעבדו דכספא ודהבא ומשני ר' שמואל בר רב יצחק מפני שמרתיח אכולהו פריך ור' שמואל בר רב יצחק לטעמיה דהיינו להכי במסכת שקלים (דף יא:): **מהו** ללמוד חכמת יונית. תימה וכי לא היה יודע דגזרו עליה ולעיל פירשתי בריש רבי ישמעאל (דף סד: ד"ה ארור): **לא** יהו עליך חובה. כאדם שיש לו חוב ואומר מתי אפרענו ואפטר כך לא יאמר אשנה פרק אחד ואפטר שאי אתה רשאי לפטור את עצמך מהן כך פירש בקונטרס עוד יש לפרש לא יהו עליך חובה שלא תעסוק אלא בהן ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהן שלא תעסוק בהן כלל אלא יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ אי נמי לא יהו עליך חוב ללמוד כל התורה כדתנן במסכת אבות (פ"ב מט"ז) לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל:

שסולתין

עין משפט נר מצוה

סא א מיי' פ"ג מהל' בית הבחירה הלט"ו:
סב ב מיי' שם הל"ב:
סג ג מיי' פ"ה מהל' תמידין ומוספין הל"ד:
סד ד ה מיי' שם הל"ט:
סה ו מיי' פ"א מהל' יוה"כ הל"א [ופי"ו מהלכות תמידין ומוספין הלכה א]:

◆

תורה אור השלם

1. ויאמר יי אל משה פסל לך שני לחת אבנים כראשנים וכתבתי על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים אשר שברת: שמות לד א
2. וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה ודמיתי אמך: הושע ד ה
3. רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: דברים ד ט
4. ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד: שמות כה ל
5. לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל: יהושע א ח
6. ודבר יי אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו ושב אל המחנה ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל: שמות לג יא
7. ואף הסיתך מפי צר רחב לא מוצק תחתיה ונחת שלחנך מלא דשן: איוב לו טז

◆

מוסף רש"י

אשר. לשון יישר (יבמות סב.) אישור שאישרו ושיבחו על שבירתן (שבת פז.). יישר כחך ששברת. ללמדך שהוא מן הדברים שעשה משה דעתו ע"פ מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום (ב"ב יד:). כסהו כלילה. אל תגנה אותו כפרהסיא, בלילה שמכסה ואין אדם רואה (הושע ד). וארבעה כהנים נכנסין. לסילוק בשבת לסדור לחם הפנים שני סדרים. שתים מערכות של לחם שני בזיכין. שתי כפות מלאות לבונה כדכתיב (ויקרא כד) ונתת על המערכת לבונה זכה מקדימין לפניהם שנים ליטול. מן השלחן שני סדרים הישנים ושנים ליטול שני בזיכין. והשלחן היה נתון ארכו מזרח למערב ואלו עומדין מזה לרוחב השלחן בצפון ואלו עומדין לנגדו לדרום, ודוחקא מכניסין לצפון דכל צפון ענין משיכות שיש כדאמרינן במסכת סוכה (דף נו.) גבי חילוק לחם הפנים למשמרה הנכנסת ויוצאת, הנכנסין חולקין בצפון כדי שיראו שהן נכנסין ר' יוסי אומר אפי' אלו נוטלין. תחלה ומסלקין סלה מן השלחן ולאחר שעה מניחין אלו אף היא היתה תמיד. ומה אני מקיים תמיד שלא ילין שלחן בלא לחם, ולרבנן אי סלקי ושבקי ליה ויהדר מסדרי לא מיקרי להו תמיד אלא התחלה אחריתי ונתלא שמתעכב שלחן בלא לחם. ומי ולרבי יוסי דאמר כי שבקי ויהדר מתחלי נמי תמיד הוא דמדה מילתא הוא (שבת קיב.). אפילו סילק את הישנה. אף זו היתה תמיד, ומהו תמיד שלא ילין שולחן בלא לחם, אבל לרבנן טפחו של זה מסדר כנגד טפחו של מסלק (מגילה כא.).

מסורת הש"ס

א) שבת פז. יבמות סב. ב"ב יד:, ב) [מו"ק יז. ע"ש], ג) לעיל לו: אבות קו. מכות יג: סוטה ה. עירובין צו. שבועות ד. לו. ע"ז נא., ד) אבות דר"נ פ"ב, ה) [אבות פ"ג מ"ח ע"ש לעיל], ו) [אבות דר' נתן פכ"ד], ז) שקלים פ"ו מ"ד [תמיד לא.], ח) [לעיל עמוד א וש"נ], ט) לעיל ו. שבת קלג., י) [שם ושם אי' בלו], כ) מגילה כא. [תוספתא פי"א ה"ז], ל) [נדרים ח.], מ) תוספתא דמס' פי"א ה"ב ע"ש, נ) שייך לעמ' הקודם, ס) [שם יא ע"א], ע) ל"ק, פ) כדין תני. ל"ק, צ) ולא אשלחן דבמערבו של כבש שהיה מיוחד. ל"ק, ק) ובתמיד בברייתא ד"ה של כסף פי' שם בקונטרס דהאי דקרי. ל"ק, ר) ל"ב מע"ל פירש"י להיפך.

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה על פתח וכו' ולא היו מניחין. נ"ב ובתמיד דף לא ע"ב פירש המפרש דמניחין לפום שעתן וכן נראה מדמשני שם מפני שהוא מרתיח ומתעפש הלחם א"כ בע"כ דמניחין שם לפום שעתן ומיהו מעט על השלחן וק"ל: (ב) ד"ה לא וכו' ודבר זה לא יהא:

◆

גליון הש"ס

גמ' א"ר יוחנן משום רשב"י. בס"ן י"ל פי' רמז פ"ק א' אי' משום ר"ש בן יהוצדק:

◆

רבינו גרשום

ואית דאמר ואין מורידין דהאי קרא פתח בויקם וסיים בויקם: שביטולה של תורה זה הוא יסודה. קיומה כדאמר מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה: א"ל הקב"ה יישר כחך ששיברת. דדרש משה ק"ו כדמפרש ביבמות: וכשלת היום וכשל גם הנביא. היינו ת"ח: כסהו בלילה. שיהא כבודו חביב עליך ככבודך: יכול אפילו תקפה. לשון תקפה שקשה עליו הרבה משנתו שאינו יכול להבינה וסרה מלבו בעל כרחו שאינו מבינה: ת"ל רק מעוט זה: שלא ילין לילה אחד בלא לחם: דבר זה אסור לומר בפני עם הארץ. כדי שלא יפטור עצמו בכך וימנע מללמוד תורה: מצוה לאומרו. כדי שיחשוב בלבו מה בדבר זה קיים לא ימוש ויש לו קיבול שכר אילו למד יותר כ"ש וכ"ש: ואיכא דמפרשי מצוה לאומרו בפני עם הארץ כי היכי דמחבבו ת"ת דהא מצו למפטר נפשייהו בק"ש שחרית וערבית ועסקי כולי יומא: פסוק זה לא ימוש. לא קאמר ליה לא משום חובה ולא משום מצוה אלא משום ברכה נאמר דברכו הקב"ה ליהושע ואמר לא ימוש: דברי תורה לא יהו בעיניך חובה. שלא תאמר כיון שלמדתי הרי עשיתי חובתי וישוב אני פטור אלא כל שעה תעסוק בהן:

◆

שיטה מקובצת

א] כל ת"ח ששכח: ב] אמר עובר בשני לאוין השמר ופן ותיבות שני לאוין [נינהו] נמחק: ג] ופניהם. לצפון: ד] של זה. בצד טפחו: ה] אף זה: ו] (הולכים. ותיבת יצאו נמחק): ז] והבזיכין החלות: ח] תיבת אדם נמחק: ט] צר כדי שיהא עשנה: י] לטובה [שעשה] משה ק"ו בעצמו מה פסח שאינו אלא מצוה אחת אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו כל התורה כולה וכל ישראל מומרים על אחת כמה וכמה כדאמרי' בפ' הבא על יבמתו [ר' סב ע"א]: יא] במתני' והס"ד ואח"כ מה"ד המכניסין: יב] שפיר. פלתא דאותן המסדרין יהו בצפון: יג] בלילי. שבת: יד] שיש. עליו חוב: